

OPINIA FUNDACJI PRZYSZŁOŚĆ POKOLEŃ

do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (druk nr 1344) w przedmiocie projektowanej zmiany art. 388 ustawy - Kodeks Cywilny

FUNDACJA PRZYSZŁOŚĆ POKOLEŃ
2021

OPINIA FUNDACJI PRZYSZŁOŚĆ POKOLEŃ

do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (druk nr 1344) w przedmiocie projektowanej zmiany art. 388 ustawy - Kodeks Cywilny

Opiniowana propozycja nowelizacji art. 388 k.c. zakłada zmianę obecnej treści wspomnianej jednostki redakcyjnej w niżej opisany sposób:

a) § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Jeżeli jedna ze stron, wyzyskując przymusowe położenie, niedołęstwo, niedoświadczenie lub brak dostatecznego rozeznania drugiej strony, w zamian za swoje świadczenie przyjmuje albo zastrzega dla siebie lub dla osoby trzeciej świadczenie, którego wartość w chwili zawarcia umowy przewyższa w rażącym stopniu wartość jej własnego świadczenia, druga strona może według swego wyboru żądać zmniejszenia swego świadczenia lub zwiększenia należnego jej świadczenia albo unieważnienia umowy.”,

b) po § 1 dodaje się § 1¹ w brzmieniu:

„§ 1¹. Jeżeli wartość świadczenia jednej ze stron w chwili zawarcia umowy przewyższa co najmniej dwukrotnie wartość świadczenia wzajemnego, domniemywa się, że przewyższa je w stopniu rażącym.”,

c) § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Uprawnienia określone w § 1 wygasają z upływem lat trzech od dnia zawarcia umowy, a jeżeli stroną umowy jest konsument – z upływem lat sześciu.”;

Z uzasadnienia projektu możemy odczytać fragment odnoszący się do ww. zmiany, mającej istotne znaczenie z perspektywy działalności Fundacji Przyszłość Pokoleń, która przez ostatnie lata przeprowadziła szkolenia ponad 2000 osób starszych, realizując tym samym cele statutowe, odpowiednio: „W dekadzie w obrocie prawnym pojawiły się praktyki rynkowe polegające na zawieraniu umów o skutkach analogicznych do wyzysku, lecz formalnie niemieszczących się w zakresie zastosowania tej instytucji. Z praktyk tych można wyróżnić cztery najpowszechniejsze sytuacje:

- 1) proceder nakłaniania osób starszych, przy zastosowaniu technik marketingowych, do nabywania rzeczy ruchomych codziennego użytku po zawyżonych cenach – stosowane techniki sprzedaży utrudniają rozważenie oferty, co skutkuje zawarciem umowy sprzedaży pod wpływem sugestii, bez potrzebnego namysłu;
- 2) problem umów o tzw. pożyczki chwilowe, udzielanych przez instytucje parbankowe klientom znajdującym się w sytuacjach – przynajmniej w pewnym stopniu – przymusowych;
- 3) proceder tzw. przewłaszczeń na zabezpieczenie – umów pożyczki, w których zabezpieczeniem niskiej kwotowo pożyczki jest przeniesienie własności nieruchomości o wielokrotnie wyższej wartości;
- 4) zjawisko zawierania umów franczyzy, które zastrzegają nieproporcjonalnie duże świadczenia od franczyzobiorców, a które również bywają zawierane w sytuacji niepełnej wiedzy franczyzobiorcy o rzeczywistej wartości świadczeń oferowanych w zamian przez franczyzodawcę.”.

Pozytywnie należy ocenić podejmowanie przez legislatora inicjatywy ustawodawczej, której to celem jest dalsze zabezpieczenie osób podeszłych wiekiem. Mając na względzie charakter działalności Fundacji Przyszłość Pokoleń w ostatnich latach, zgłasza ona następujące uwagi do projektu ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (druk nr 1344):

1. Dodanie do zmienianej jednostki redakcyjnej (art. 388 §1 k.c.) sformułowania „brak dostatecznego rozeznania”, pozostaje w ocenie Fundacji obojętne dla rozszerzenia zakresu zastosowania normy prawnej wynikającej z przepisu. Zgodnie ze słownikiem języka polskiego, rozeznanie to „znajomość przedmiotu, zagadnienia, orientacja w jakiejś dziedzinie”. Tym samym nie sposób uznać, aby rozeznanie w danym przedmiocie nie zawierało się w swojej istocie w posiadaniu określonego doświadczenia. Truizmem jest stwierdzenie, że zyskujemy rozeznanie w danej materii poprzez doświadczenie, zaś, co już pozostaje istotne dla opiniowanego projektu, brak doświadczenia strony umowy jako przesłanka wyzysku z art. 388 k.c. już jest uregulowana kodeksowo.

Niezależnie od ww. uwagi warto podnieść, że sformułowanie to jest wysoce nieostre, przez co może budzić wątpliwości interpretacyjne. Warto zatem zapytać, czy jeśli uznamy, iż rozeznanie w danej materii nie jest tożsame z doświadczeniem w niej, to czy brak wiedzy o powszechnie dostępnej ofercie sprzedaży danego przedmiotu będący wynikiem niepodjęcia przez stronę umowy jakiegokolwiek aktywności w tym zakresie umożliwia przypisanie braku rozeznania i tym samym może stanowić podstawę do forsowania tezy o wyzyskaniu tej okoliczności przez sprzedającego? Czy oferując do sprzedaży produkt z wyższą marżą sprzedawca od razu narażałby się na zarzut wyzyskania braku rozeznania?

2. Zrównanie uprawnienia do unieważnienia umowy rozpatrywane przez pryzmat zdecydowanego wydłużenia terminów umożliwiających do skorzystania z instytucji wyzysku (z lat dwóch od zawarcia umowy do nawet lat 6 od zawarcia umowy – w przypadku konsumenta) stoi w sprzeczności z zasadą pewności i bezpieczeństwa obrotu gospodarczego. Praktyką powszechnie obowiązującą jest bowiem m. in. zawieranie umów kredytu konsumenckiego na okres do 5 lat, w związku z czym należy przewidzieć możliwość wystąpienia licznych stanów faktycznych, w których już po zrealizowaniu umowy druga strona żądałaby jej unieważnienia. Pozycja wierzyciela w tym przypadku pozostaje w sposób nieuzasadniony utrudniona. W ocenie Fundacji należałoby w tym przypadku wprowadzić dodatkowo zapis przewidujący ograniczenie w czasie możliwości zastosowania tej instytucji w odniesieniu do momentu nie tylko zawarcia, ale i zrealizowania umowy.
3. Uzasadnienie projektu nie odnosi się do relacji art. 388 k.c. z art. 58 § 2 k.c., zgodnie z którym nieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współzycia społecznego, jak również z wadami oświadczenia woli określonymi w art. 82 k.c., co powinno mieć miejsce wobec wyeksponowania możliwości żądania unieważnienia umowy powołując się na wyzysk.
4. W ocenie Fundacji błędem jest wprowadzenie § 1¹ do omawianej jednostki redakcyjnej. Należy w pełni podzielić pogląd wyrażony w komentarzu pod red. prof. Jerzego Ciszewskiego do art. 388 k.c.: „Niemożliwe jest sformułowanie precyzyjnych kryteriów oceny, czy w umowie doszło do rażącego zachwiania proporcji wartości świadczeń. Należy to oceniać w konkretnym przypadku, patrząc z punktu widzenia rozsądnego uczestnika obrotu oraz mając na uwadze, że tylko szczególnie jaskrawe różnice w wartości świadczeń mogą być poczytywane za naruszenie swobody kontraktowej”. Odgórne narzucanie reguł interpretacyjnych i przerzucanie ciężaru dowodu na wierzyciela również w sposób nieuzasadniony pogarsza jego sytuację i abstrahuje od generalnej zasady z art. 6 k.c.

Fundacja Przyszłość Pokoleń przedkłada ww. uwagi do rozważenia przez ustawodawcę. Niestety, w ocenie Fundacji wprowadzenie projektowanych zmian w życie może jedynie utrudnić sytuację procesową wierzycieli, podczas gdy zakres ochrony podmiotu wyzyskiwanego pozostanie niemal bez zmian wobec instytucji już uregulowanych prawnie.

Opinię sporządził:
advokat Mateusz Jabłoński
Wiceprezes
Fundacji Przyszłość Pokoleń